

**18.10.2023**

**Група №22**

**Урок №2**

**Тема уроку:** складні випадки написання прізвищ

**Мета уроку:** (формування компетентності): предметні: поглиблення знання про написання слов'янських прізвищ українською мовою; орфографічні навички; ключові: уміння вчитися: увага, аналітико-синтетичні навички, асоціативна уява, пам'ять; комунікативні: словниковий запас учнів, уміння бачити помилки у власних висловлюваннях; загальнокультурні: емоційно-ціннісне ставлення до мови.

**Матеріали до уроку:**

**1. Опрацюйте ст. 132 - 138 у базовому підручнику : Українська мова (рівень стандарту): підручник для 10 кл. закл. загальн. серед. освіти / Олександр Авраменко. – К.: Грамота, 2018. – 208 с.**

**2.** Від поданих імен утворіть чоловічі й жіночі імена по батькові, поєднавши їх із чоловічими та жіночими іменами. Виділіть суфікси, поясніть правопис їх. З'ясуйте, від яких імен творяться дві форми імен по батькові.

Іван, Володимир, Микола, Михайло, Лука, Ілля, Ігор, Анатолій, Сергій, Сава, Віталій, Віктор, В'ячеслав, Владислав, Василь, Петро, Андрій, Прокіп, Микита, Терентій, Пантелеймон, Степан, Кирило, Кузьма, Влас, Іполит, Олексій, Дмитро, Аркадій, Юрій, Григорій, Георгій, Олексій, Панас, Павло, Лазар, Кіндрат, Хома, Валерій, Геннадій.

**Зразок:** Олександр — Марія Олександрівна, В'ячеслав Олександрович.

**3.** Зробити опорний конспект

Жива, овіяна легендами, багата на героїчні події історія України на своїх скрижалях відкарбувала надзвичайно строкату низку українських прізвищ, носії яких і були, по суті, творцями цієї історії. Ці особові назви відбивають широку, щедру натуру наших предків, що охоче давали один одному різні характеристики, прізвиська, які й лягли в основу творення сучасних прізвищ. Якщо зазирнути в історію, то прізвища з'явилися відносно недавно, раніше людина мала лише ім'я. Так, з літописів ми знаємо про княгиню Ольгу, князів Олега, Ігоря, Святослава, дехто мав додаткове ім'я – характеристику на уславлення своїх чеснот: Володимир Великий, Ярослав Мудрий. Прізвища як офіційна назва з'являються в українських документах XIV – XV ст., їх мали представники тодішньої суспільної верхівки. Купівля і продаж майна, передача її у спадок – ці та інші юридичні дії потребували точності в оформленні документів. Тож лише самого імені стало замало. Так з'явилися

спадкові родові прізвища. Основна ж маса населення України здобула прізвища після того, як у 1632 році київський митрополит Петро Могила доручив парафіяльним священикам вести метрики народжених, одружених, померлих.

Написання прізвищ підпорядковується тим самим законам, правилам української мови, що й написання загальних назв. Але в написанні прізвищ іншомовного походження спостерігаємо певні труднощі .

#### **4. Запам'ятати.**

*Оскільки найбільш складним у сучасній правописній практиці є написання російських прізвищ, варто запам'ятати такі основні правила:*

1. Російський **е** на письмі передається:

а) **буквою е** після приголосних звуків (Лермонтов, Державін);

б) **буквою є**: на початку слова (Єгоров, Єршов); у середині слова після голосного звука (Воєводін, Грибоедов); у середині слова при роздільній вимові (Аляб'єв, Олад'єв, Євген'єв); у суфіксах -єв, -єєв після приголосних звуків, крім ж, ш, ч, щ та р і ц (Тимірязєв, Алексєєв, **але**: Под'ячев, Писарєв, Муромцев, Аракчєєв, Плещєєв, Андрєєв, Мацєєв); у коренях слів, коли російському **е** у словах-загальних назвах, від яких походять прізвища, відповідає український **і**, тобто на місці колишнього звука **h** (Белінський (бо рос. белый — укр. білий), Лєсков (бо рос. лес — укр. ліс), Столєтов (бо рос. лето — укр. літо)).

Російське **ё** на письмі передається:

а) сполученням літер **йо** на початку слова, після голосних, а також після губних приголосних **б, п, в, м, ф** (Йолкін, Бугайов, Воробйов);

б) сполученням літер **ьо** в середині слова на позначення попереднього м'якого приголосного (Вер'ювка, Т'юркін), **але** у прізвищах, утворених від спільних українських та російських імен, пишеться **е**: Семенов, Федоров, Артемов);

в) **буквою о** після **ч, щ**: Горбачов, Хрущов, Лигачов.

3. Російське **э** на письмі завжди передається літерою **е**: Ельяшев, Етов.

4. Російське **и** передається:

а) **буквою і** на початку слова та після приголосних, крім шиплячих **ж, ч, ш, щ** і **ц** (Іванов, Ігнат'єв, Чибісов, Гусін, Мухін, Роднін);

б) **буквою ї** після голосних та при роздільній вимові після приголосних (Воїнов, Абраїмов, Мар'їн, Ільїн);

в) буквою **и**: після ж, ч, ш, щ і ц перед приголосними (Жилін, Чичиков, Шишкін, Щигров, Марциков);

г) у прізвищах, утворених від власних імен та загальних назв, спільних для української та російської мов (Денисов, Кирилов, Тимофєєв, Виноградов, Малинін, Тихомиров, Кисельов, **але**: Ніколаєв, Нікітін, Філіпов — тому що вихідними є імена, відмінні від українських);

д) у суфіксах -ик, -ник, -ич, -ович, -євич, -иц, -ищ (Беликов, Шапошников, Маничев, Марахович, Продаєвич, Голицин, Радищев);

е) у префіксі **при**– (Привалов, Пришвін);

є) у прізвищах, що закінчуються на **-их (-ых)**: Климовських, Косих.

5. Російське **ы** на письмі завжди передається літерою **и**: Крилов, Рибін.

6. Російські суфікси **-ск-, -цк-** передаються буквосполуками **-ськ, -цьк**: Бабаєвський, П'ятницький, Крамський, Руцький. **Увага! Тепер російські прізвища на -ой пишуться з українським закінченням -ий** (Трубецький, Донський, **але**: Лев Толстой)

7. Російський суфікс **-жск-** передається буквосполукою **-зьк-**: Черторизький, Волзький.

8. У російських прізвищах при роздільній вимові після губних (б, п, в, м, ф), к, р перед я, ю, є, ї ставиться **апостроф**: Аляб'єв, В'юнков, Лук'янов, Дар'їн. При м'якій вимові цих приголосних перед голосними звуками а, у, е апостроф не ставиться: Петухов, Пясецький.

## **5. Виконайте практичну частину**

### **ПРАКТИЧНА ЧАСТИНА**

#### **1. *Запишіть прізвища відповідно до українського правопису***

Соловьєв, Донской, Новиков, Семёнов, Николаев, Цветаева, Бехтерев, Котёночкин, Грачёв, Бугаёв, Абраимов, Пирогов, Филиппов, Попович, Юрьев, Позня, Дымарский, Марьянинов, Пригаров, Долгополая, Пятницкий, Плещеев, Миргородский, Рыбников, Тургенев, Гурьин, Серёгин, Санников, Ильюшин, Борщёв, Пуцин, Пушкин, Трубецкой, Лукьянов, Воинов, Недич, Елизаров, Шишкин, Арефьев, Дьяконов, Обручев.

**Фото виконаних завдань надсилати мені на електронну пошту**

**[tanita.yar2018@gmail.com](mailto:tanita.yar2018@gmail.com)**

**У темі листа вкажіть ваше прізвище, номер групи та № уроку.**